

CIMRMANOVA TEORIE POZNÁNÍ

Teprve nedávno jsem v Einsteinově korespondenci objevil dopis, v němž Cimrman svého přítele seznamuje s definitivním náčrtem externismu. Vysvětluje mu, že podle této filosofie se to má s existencí věcí přesně naopak, než jak to odpovídá běžnému názoru: věc je tam, kde se domníváme, že není, a není tam, kde se domníváme, že je. Tedy populárně řečeno: držím-li v ruce například tuto křidu, pak podle Cimrmana vyplňuje tato křida souvisle celý prostor svého okolí a jedině v místě, které vidíte, tato křida není. To, co držím v ruce, je vlastně jen jakási prázdná bublina v souvislém křidovém masivu. Einsteinovi připadal takovýto popis svět pozoruhodný. - V originále označil dokonce Cimrmanovy názory jako "funny". - Měl však i námitky. Cituji: "Jako fyzik Vás musím upozornit, že na podstatě skutečnosti samé se nic nemění, jestliže VĚC označíte jako PRÁZDNO a prázdné okolí jako VĚC. To je pouhá hra se slovy. "V originále: "The ping-pong with the words." - Tolik Einstein.

Než vás seznámím s Cimrmanovou odpovědí na tuto Einsteinovu námitku, musím se zmínit o filosofu F. C. Bohlenovi, jehož jméno vám patrně dnes už nic neříká. Není divu: on působil ve filosofii pouze jako diletant. Vlastním povoláním byl obchodník - měl velkou drogerii v Essenu. A proslul snad jedině tím, že byl na své zákazníky hrubý až sprostý. Nuže - a tento vulgární materialista se tedy pletl i do filosofie. A právě na srovnání s jeho teorií poznání vysvětluje Cimrman Einsteinovi své vlastní poznávací principy. Budu je citovat podle Cimrmanova dopisu.

TEORIE POZNÁNÍ

Dle F. C. Bohlena

Dle J. Cimrmana

PRAVDA - nepřesná

OMYL - přesný

ZPŘESŇUJEME PRAVDU

VYVRACÍME OMYL

VÍME VŠE

NEVÍME NIC

Podle vulgárního materialisty Bohlena je základním pojmem našeho poznání PRAVDA, i když Bohlen připouští, že je zpočátku NEPŘESNÁ. Cimrman naproti tomu říká, že základním pojmem poznání je OMYL, zpočátku samozřejmě PŘESNÝ.

Jak se naše poznání prohlubuje, dostáváme se do druhé fáze poznávacího procesu, v němž podle Bohlena ZPŘESŇUJEME PRAVDU, kdežto podle Cimrmana pouze VYVRACÍME OMYL.

Konečným cílem našeho poznání je pak podle Bohlena stav, kdy je pravda už naprosto přesná a my. VÍME VŠE Podle Cimrmana je

na konci poznávacího procesu omyl zcela vyvrácen a my NEVÍME NIC.

Ovšem pozor. Já bych nerad abyste Cimrmana pokládali za nějakého agnostika či nihilistu. On chápe poznání jako proces v podstatě pozitivní, při němž se vynaňujeme z počátečního omylu, abychom - jak doslova říká - "stanuli nakonec před tváří Všemohír a s hlavou jasnou a prázdnou." To, že na konci poznání nevíme nic, je jen logickým důsledkem jeho externismu. V procesu poznání se totiž, jak jsme si ukázali na této křídě, blížíme k místu, kde věc není. Dojdeme-li tedy až k objektu samému, nedostaneme se, jak tvrdí Bohlen, k jádru věci, nýbrž šlápneme do prázdna. Takže na konci poznávacího procesu nevíme sice nic, ale zato to víme správně.

Opět se tu ale vyskytuje příslovečný cimrmanovský rozpor (Cimrman'scher Widerspruch): jeho teorii poznání lze aplikovat na celé jsoucno, ale s jedinou výjimkou - a tou je Cimrmanova teorie poznání samotná. Aplikována sama na sebe sebe samu totiž vyvrací: buď je OMYLEM, anebo ji NEVÍME.

Avšak Cimrman si i tady věděl rady. Těsně předtím, než vyslovil svou finální větu NEVÍME NIC, udělal tzv. KROK STRANOU. Tím stanul - ovšem jen na chvíli - na půdě vulgárního materialismu, odkud mohl svou teorii poznání uznat jako objektivně pravdivou

TEORIE POZNÁNÍ

Dle F. C. Bohlena

Dle J. Cimrmana

PRAVDA - nepřesná

OMYL - přesný

ZPŘESŇUJEME PRAVDU

VÍME VŠE

-----Krok stranou -----

VYVRACÍME OMYL

NEVÍME NIC

Závěry obou teorií spojil pak Cimrman ještě tzv. DVOJTEČKOVÝM OPERÁTOREM, který oběma protichůdným tvrzením dává společné vyústění slavnou filosofickou větou: VÍME VŠE: NEVÍME NIC.